

Теоретичні передумови навчання гетеровалентних видів перекладу учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови

Анотація. У статті досліджено теоретичні передумови розробки методики навчання анотаційного і реферативного перекладу англійських журнальних тематичних статей учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Проаналізовано існуючі науково-методичні розробки, присвячені методиці навчання перекладу у загальноосвітніх навчальних закладах і визначено місце письмового гетеровалентного перекладу у системі шкільної іншомовної освіти. Автор обґрунтовує принципи навчання старшокласників анотаційного і реферативного перекладу, а також формулює цілі і зміст такого навчання, зокрема, його позамовний, мовний і мовленнєвий, соціокультурний і психологічний компоненти. **Ключові слова:** анотаційний переклад, реферативний переклад, мета навчання, зміст навчання, старшокласники.

Шевелько Е. А.

Київський національний лінгвістичний університет

Обучение гетеровалентным видам перевода учащихся специализированных школ с углубленным изучением иностранного языка

Аннотация. В статье исследованы теоретические предпосылки методики обучения аннотационному и реферативному переводу англоязычных журнальных тематических статей учащихся старших классов специализированных школ с углубленным изучением иностранного языка. Проанализированы существующие научно-методические разработки, посвященные методике обучения переводу в общеобразовательных учреждениях и определено место письменного гетеровалентного перевода в системе школьного иноязычного образования. Автор обосновывает принципы обучения старшеклассников аннотационному и реферативному переводу, а также формулирует цели и содержание такого обучения, в частности, его внеязыковой, языковой и речевой, социокультурный и психологический компоненты.

Ключевые слова: аннотационный перевод, реферативный перевод, цель обучения, содержание обучения, старшеклассники.

Shevelko K.

Kyiv National Linguistic University

Teaching heterovalent translation to senior students of schools specializing in foreign languages

Abstract. Introduction. Modern tendencies in the development of secondary education lead to implementing specialized education in the Ukrainian school. Teaching translation to students at upper levels of school can fulfil the requirements in getting schoolchildren ready for the professional-oriented learning. Having revealed the lack of

guidance papers on teaching translation at secondary school the current research serves to suggest them.

Purpose. The purpose of this research is develop methodological background for arranging the course in abstract and gist translation for schoolchildren of upper forms of secondary schools.

Methods. The author outlines the role, aims, principles and content of teaching abstract and gist translation of publicistic texts in English to schoolchildren of upper forms of secondary schools.

Results. Written kinds of translation are most appropriate in secondary education. Abstract and gist translation as kinds of written translation implicate abilities and skills that are relevant to ones senior students of schools specializing in foreign languages can gain. The given skills can contribute to their general ability of processing information in English for writing reports, essays, reviews, summaries etc. in their native language. Teaching abstract and gist translation requires following the principles of specialized education, sequence and continuity of school and university training, integrated teaching of related to translation subjects, bilingual teaching, interrelated teaching of different kinds of speech activity and specific speech actions, regarding dominant genre and considering age-related reading interests. The methodology determines practical, educational, developing, pedagogic and professional-oriented aims that precondition the content of the methodology. Within extralinguistic, language and speech, sociocultural and psychological components particular knowledge, abilities and skills that form translation competence can be observed.

Key words: abstract translation, gist translation, aims of teaching, content of teaching, senior students of schools.

Постановка проблеми. Розширення міжнародних зв'язків України в економічній, політичній та науковій сферах вимагає нового визначення завдань освіти у країні. Сучасні тенденції розвитку освіти і, зокрема, середньої, виступають основними чинниками, які обумовлюють профільний характер старшої школи в Україні і модернізацію навчання іноземної мови (ІМ) в ній. Для досягнення відповідності між структурою освіти і потребами сучасної економіки та інтеграції України у європейський економічний і культурний простір були розроблені проекти концепцій розвитку освіти України та профільного навчання в старшій школі, які передбачають повний перехід старшої школи на профільну підготовку і здійснення профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) різних типів, зокрема у спеціалізованих

школах з поглибленим вивченням окремих предметів з 2017 року [9]. Запровадження навчання перекладу у старших класах ЗНЗ може стати одним із варіантів реалізації суспільно-гуманітарного напрямку профільного навчання (філологічний профіль).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання методики навчання перекладу у ВНЗ досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, серед яких Л. М. Черноватий (2013), Т. В. Ганічева (2008), Т. Д. Пасічник (2011), Г. Геніг (H. Hönig) (1989), Дж. Хаус (J. House) (2001), Ф. Г. Кенігс (F. G. Königs) (1985) та ін. В окремих роботах, присвячених навчанню перекладу, йдеться про можливість чи необхідність організувати перекладацьку підготовку в ЗНЗ. Серед них програма спецкурсу “Гіди-перекладачі” [5], метою якого є формування в учнів комунікативної компетентності у говорінні, аудіюванні, читанні і письмі, а також розвиток умінь в усній формі вести синхронний та послідовний переклад з іноземної рідною мовою і навпаки. Програма побудована на основі принципу комунікативно орієнтованого навчання і містить конкретизовані тематику і зміст навчання, в яких, однак, не згадується жодний з аспектів перекладацької діяльності, а сам переклад не включений до мовленнєвої компетентності, якою учні повинні оволодіти на кінець курсу. Програми з навчання технічного перекладу у старших класах ЗНЗ, укладені О. М. Гриценко (1998) і В. Г. Булгаковою (2003), містять перелік теоретичних перекладознавчих тем, необхідних для засвоєння учнями у процесі навчання перекладу [3; 8]. Окрім змісту навчання одна зі згаданих вище програм [8] перелічує види вправ для опрацювання граматичних структур, які найчастіше вживаються у науково-технічних текстах. Однак у жодній програмі не визначені принципи, цілі та зміст навчання обраних видів перекладу у системі шкільної іншомовної освіти. Таким чином, недостатня розробленість науково-методичних засад, присвячених основам теорії навчання перекладу учнів ЗНЗ України, а також ґрунтовних вітчизняних програм, які б визначали принципи, цілі і зміст такого навчання та розкривали особливості організації профільної підготовки з перекладу у ЗНЗ, зумовлюють **мету** цієї статті – дослідити теоретичні передумови навчання перекладу учнів старших класів ЗНЗ.

Результати дослідження. У межах цього дослідження під поняттям “переклад” ми розуміємо особливий розумовий процес, який ґрунтується на мовленнєвій діяльності, але не утворює її особливого виду [16, с. 43], який завжди передбачає одночасне застосування двох видів мовленнєвої діяльності, один з яких є рецептивним, а інший – продуктивним, а також наявність розумового процесу переключення мислення з однієї мовної бази на іншу. Методичні вимоги до письмового перекладу з англійської на

українську мову, на відміну від усного, дають змогу обрати цей вид перекладу для навчання учнів старших класів ЗНЗ, оскільки передбачають наявність сформованої іншомовної комунікативної компетентності на рівні не нижче порогового (“Threshold” - B1) [11; 12], розвиток умінь ознайомлювального і вивчаючого читання іншомовних текстів на рівні B1 [11; 13, с. 58–62], умінь аналізувати структуру тексту першоджерела [18; 19; 20], а також розпізнавати і виправляти рідною мовою мовні і мовленнєві помилки в запропонованому текстовому матеріалі [11; 17; 20]. Такий вибір також підтверджується можливістю 1) багаторазового звернення до тексту з метою точно його зрозуміти завдяки відсутності дефіциту часу, 2) пошуку влучного еквівалента слова або групи слів, з яким певна лексична одиниця може сполучатися (створювати “ситуативний контекст”), 3) використання допоміжних джерел інформації (словників, довідників, консультацій), а також 4) виправлення і редагування власного тексту перекладу [7, с. 11].

Гетеровалентні види письмового перекладу (термін Л. М. Черноватого), які характеризуються комунікативною й кількісною нееквівалентністю по відношенню до тексту оригіналу (ТО), передбачають умінь здійснювати пошук інформації за заданою тематикою у тексті/текстах, виділяти основну й другорядну інформацію у прочитаному, виконувати стислий письмовий переказ змісту оригіналу із збереженням його основної думки, умінь узагальнювати інформацію, здобуту під час читання, і передавати зміст прочитаного в письмовій формі, які окреслені у базовій програмі з англійської мови. Навчання анотаційного (АП) і реферативного перекладу (РП) як гетеровалентних видів перекладу здатне розвивати вміння учнів користуватися англійською літературою (у тому числі періодичною) для знаходження необхідної інформації і подальшого її використання під час підготовки доповідей, есе, відгуків, рефератів і анотацій з різних навчальних предметів рідною мовою. Таким чином, високий навчальний потенціал реферативної діяльності під час навчання учнів АП і РП публіцистичних текстів зумовлює доцільність запровадження навчання цих видів перекладу в межах іншомовної освіти старшокласників.

Згадані вище стратегії реалізації профільної підготовки учнів ЗНЗ дають нам змогу визначити **принципи навчання** учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ АП і РП англійських публіцистичних текстів, до яких ми віднесли:

- принцип *профільної орієнтації*, який забезпечується цілеспрямованим розвитком здібностей і талантів учня, а також розвитком його професіоналізму [11];
- принцип *наступності та неперервності*, який забезпечує зв'язок між допрофільною підготовкою (8-9 класи ЗНЗ), профільним навчанням (10-11 класи ЗНЗ) і професійною підготовкою (ВНЗ) [9];

- принцип інтегрованого навчання, який передбачає міждисциплінарний зв'язок між спецкурсом з перекладу та курсами з іноземної і рідної мов [4, с. 99; 11];
- принцип *двомовного навчання*, який реалізується через використання англійської та української мов у процесі навчання перекладу у середній школі [11];
- принцип *взаємопов'язаного навчання різних видів мовленнєвої діяльності та специфічних мовленнєвих дій*, який обумовлений психолінгвістичними особливостями перекладу;
- принцип *урахування жанрової домінанти* [6; 14], згідно з яким увага фокусується на позамовних і мовних характеристиках англійських публіцистичних текстів під час навчання АП і РП;
- принцип *урахування вікових читацьких інтересів старшокласників* реалізується під час відбору навчального матеріалу та розробки відповідних вправ і базується на даних проведеного анкетування серед учнів та вчителів щодо бажаної тематики навчання.

Визначення принципів профільної підготовки учнів ЗНЗ уможливує формулювання цілей навчання АП і РП та визначення змісту навчання перекладацької діяльності у старшій школі на основі очікуваних результатів досягнень учнів в оволодінні перекладом.

У загальному контексті формування перекладацької компетентності учні повинні не лише володіти двома мовами, а й уміти застосовувати їх у реальних умовах білінгвальної діяльності, якою є переклад, зокрема під час виконання АП і РП англійських публіцистичних текстів [16, с. 19].

Згідно з вимогами щодо комплексної реалізації цілей іншомовної освіти, формування компетентності учнів старших класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ в АП і РП англійських публіцистичних текстів повинно забезпечити реалізацію практичної, освітньої, розвивальної, виховної та професійно орієнтованої цілей. Розглянемо кожну з них.

1. Досягнення *практичної мети навчання* старшокласників АП і РП передбачає формування в учнів іншомовної компетентності у цих видах перекладу, що, на думку Л. М. Черноватого, можливе за умов формування її білінгвального (мовна і мовленнєва субкомпетентності в англійській та українській мовах), екстралінгвістичного (фонові і предметні знання), перекладацького (знання принципів АП і РП англійських публіцистичних текстів, а також умінь і навички його здійснення), особистісного (психологічні механізми, субкомпетентність самовдосконалення, морально-етична та фахово-соціальна субкомпетентності) і стратегічного (надкомпетентність, яка ґрунтується на координації решти компетентностей) компонентів [16, с. 176].

2. *Освітня мета* навчання перекладу забезпечується через виконання завдань, спрямованих на розширення лінгвістичного кругозору, набуття знань про культуру, історію, реалії і традиції Великобританії та США, спеціальних перекладацьких знань, релевантних АП і РП, а також знань про особливості англійських публіцистичних текстів.

3. Реалізація *розвивальної мети* у процесі формування перекладацької компетентності старшокласників полягає у розвитку здібностей, інтелекту учнів, позитивних емоцій від досягнутих результатів навчальної діяльності, а також у розвитку здатності і готовності учнів користуватися різними навчальними, комунікативними і перекладацькими стратегіями у процесі формування перекладацької компетентності.

4. *Виховна мета* навчання учнів АП і РП англійських публіцистичних текстів реалізується через систему особистого ставлення учня до мов і культур, задіяних під час перекладу у процесі оволодіння його анотаційним і реферативним видами. Згідно з цією метою передбачається виховання в учнів культури спілкування, прийнятої в країнах, мови яких задіяні у процесі навчання перекладу, толерантного ставлення до культур народів, які розмовляють цими мовами, здатності бачити спільне і відмінне в культурах та розуміти інший спосіб поведінки їхніх представників. Реалізація виховної мети навчання АП і РП старшокласників забезпечується відбором текстового матеріалу для перекладу, який відображає загальнолюдські моральні цінності та національно-культурні особливості представників англійського соціуму, а також ситуацій сфери професійної перекладацької діяльності, які є підґрунтям для усвідомлення учнями важливості таких професійних якостей, як пунктуальність, відповідальність, об'єктивність та надійність.

5. Реалізація *професійно орієнтованої мети*, яка безпосередньо пов'язана з підготовкою учнів 10-11-их класів до майбутньої професійної (перекладацької) діяльності, розвитком їхніх професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб. Досягнення цієї мети полягає у створенні умов для ознайомлення учнів із сучасними світовими тенденціями у галузі перекладознавства і сприянні розвитку їхньої творчої самостійності, що у результаті може забезпечити усвідомлення старшокласниками необхідності їхнього професійного розвитку у майбутньому та здобуття нових знань протягом життя.

Необхідно зазначити, що реалізація усіх цілей відбувається одночасно за умов рівноправності і взаємообумовленості у навчальному процесі: освітні, розвивальні та виховні цілі реалізуються у процесі досягнення практичної мети (формування компетентності учнів в АП і РП англійських публіцистичних текстів), забезпечуючи її досягнення за рахунок засвоєння відповідного змісту навчально-методичних матеріалів та виконання навчальних дій [16, с. 26].

Отже, як бачимо, реалізація цілей навчання АП і РП англomовних публіцистичних текстів учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ неможлива без урахування сутності перекладацької компетентності. Взнявши за основу визначення “компетентності” Е. Г. Азімова та А. М. Щукіна, під поняттям **перекладацької компетентності** ми розуміємо готовність і комунікативну здатність учнів до перекладацької діяльності на основі отриманих перекладацьких знань, навичок, вмінь і здатностей [1]. Саме таке тлумачення компетентності дає змогу здійснити відбір знань, навичок і умінь, необхідних для побудови раціональної підсистеми вправ та ефективної організації процесу навчання АП і РП учнів старших класів. Однак, перш ніж як перейти до розгляду цих питань, розглянемо проблему змісту навчання АП і РП англomовних публіцистичних текстів учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ.

Аналіз цілей навчання АП і РП англomовних публіцистичних текстів учнів старших класів шкіл з поглибленим вивченням ІМ та визначення предмета цього навчання зумовлюють його зміст, який не лише залежить від мети навчання, але й сприяє її досягненню. Отже, розглянемо компоненти змісту навчання АП і РП учнів старших класів і визначимо їхні характерні особливості.

Узгоджуючи наше дослідження з висновками О. В. Хоменка, до змісту навчання АП і РП англomовних публіцистичних текстів учнів старших класів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ ми віднесли *позамовний, мовний і мовленнєвий, соціокультурний і психологічний* компоненти [15, с. 12].

Позамовний компонент, елементами якого виступають сфери спілкування, теми, проблеми та ситуації спілкування, а також комунікативні цілі та наміри, покликаний забезпечити учнів необхідною предметною інформацією. Визначаючи сфери застосування АП і РП, слід врахувати стилі й жанри дискурсу, який безпосередньо стане матеріалом для перекладацької діяльності учнів. У межах нашого дослідження для навчання АП і РП старшокласників нами був обраний публіцистичний стиль у жанрі журнальної тематичної статті (англ. feature article – велика стаття в газеті чи журналі, присвячена конкретній проблемі чи персоналії (термін запропоновано Г. В. Садиковою [10])). Зміст тематичної статті англomовного журналу, побудований з акцентом на факторі людського інтересу та індивідуально-авторському баченні тієї чи іншої проблеми, дає додаткову можливість для створення мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів. З іншого боку, тексти цього жанру відповідають чинним програмним вимогам до переліку тем для іншомовного спілкування, оскільки відображають сфери життя людини, актуальні для підлітків, а також

комунікативним намірам, які визначають практичні цілі письмового перекладу – донести зміст іншомовного тексту до адресата мовою перекладу.

Мовний і мовленнєвий компоненти навчання іншомовної комунікації включають фонетичний, лексичний та граматичний матеріал (мовний компонент) і зразки мовлення на рівні тексту, понадфразової єдності, фрази, формули мовленнєвого етикету, вільні та стійкі словосполучення (мовленнєвий компонент). Стосовно змісту навчання АП і РП, мовний та мовленнєвий компоненти передбачають володіння перекладацькими знаннями, а також правильне розуміння учнями граматичного і лексичного матеріалу, представленого у текстах тематичних статей англomовних журналів.

У нашому дослідженні цей компонент є найбільш важливим, оскільки, згідно з проведенням анкетним опитуванням учителів (46 респондентів) та учнів (207 респондентів) 6-ти спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням ІМ Києва, Львова, Чернігова, Донецька та Луганська, яке було організоване у 2011-2012 роках, саме труднощі у розумінні граматичних і лексичних аспектів англійської мови ставали на заваді повного розуміння англomовних статей учнями під час читання газет і журналів.

Для визначення мовних та мовленнєвих одиниць, які зможуть забезпечити адекватне розуміння учнями журнальних текстів з метою подальшого АП і РП, ми візьмемо за основу ідею *текстуалізації*, запропоновану І. Л. Бім. Вона передбачає вибір чи створення тексту, який, з одного боку, є формою організації, а з іншого, виступає джерелом позамовної інформації [0, с. 186]. Такий спосіб досягнення поставленої навчальної мети може реалізуватися через відбір текстів з оригінальних джерел або самостійне складання текстів за певними параметрами з подальшим “висюванням” мовних та мовленнєвих одиниць різного ступеня розгорнутості. Ми також вважаємо доцільним використання текстів-зразків як джерела презентації мовного і мовленнєвого матеріалу (анотації і реферати англomовних журнальних тематичних статей мовою оригіналу, а також АП і РП таких статей рідною мовою для читання та аналізу), оскільки вони є продуктом діяльності носіїв англійської мови і вітчизняних спеціалістів у галузі перекладу та становлять цінність для методики навчання АП і РП як зразок функціонування мови у межах навчальних ситуацій.

Однією з головних функцій тексту як комунікативної одиниці вищого порядку є задоволення інформаційної потреби читача (у нашому випадку як учня-перекладача, так і кінцевого споживача продукту перекладу), яка разом з соціокультурним (як джерело фонові інформації), асоціативним (як чинник виникнення асоціацій, що супроводжуються емоційним ставленням до фонові інформації текстів) і

навчальним (як засіб реалізації мотиваційно-стимулюючої, інформаційно-комунікативної, виховно-впливової та навчально-керуючої функцій) потенціалом текстів англійської тематичної журнальної статті є запорукою ефективного її використання як текстового матеріалу для навчання АП і РП.

Під *соціокультурним* компонентом ми, слідом за О. В. Хоменком, розуміємо систему країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань, релевантну виду мовленнєвої діяльності, якого навчаємо. Соціокультурний компонент змісту навчання АП і РП англійських тематичних журнальних статей включає фонові знання учнів про Великобританію та США, національну культуру їх народів, представлену традиціями і звичками молоді, звичаями, побутом, способом мислення, системою цінностей і орієнтирів представників цих країн [15, с. 88], без знань яких важко досягнути еквівалентності у перекладі автентичних англійських текстів на рідну мову. Позитивний вплив таких знань на якість перекладу був виявлений і вивчений в працях низки вчених (В. Н. Крупнов (1989), Н. Ю. Лапіна (1991), В. В. Сафонова (2008), Л. М. Черноватий (2013), Р. Штольце (R. Stolze) (1989), в яких вони довели, що “осмислений” переклад (на відміну від “формального”) обов’язково включає використання фонових знань і знань спеціальної термінології певного діапазону.

Слід урахувати той факт, що обсяг текстового матеріалу, який міститься в англійських статтях журналів для молоді, є практично невичерпним. Також цілком очевидно, що протягом попередніх років навчання учні вже ознайомилися з цілим колом соціокультурних фактів, а під час навчання у 10-11-х класах знання такого роду вони засвоюють на уроках світової історії, географії, зарубіжної літератури, а також шляхом самостійної пізнавальної діяльності. Тому, визначаючи обсяг фонових знань, варто звернутись до учнівських інтересів, спрямованих на здобуття певних соціокультурних відомостей. Для цього О. В. Хоменком було введено поняття “соціокультурний інтерес” [15, с. 91], до якого належать різноманітні галузі реальної дійсності країн, мова яких вивчається, а також найбільш значущі явища іншомовної культури, виражені засобами певної ІМ. До цієї групи також входять пізнавальні, естетичні, читацькі, спортивні та інші види інтересів, які зумовлюють формування у старшокласників уявлення про реальність країни, мова якої вивчається.

Про це свідчать також результати анкетування, проведеного нами у шести спеціалізованих школах України, дослідження А. Й. Гордєєвої (2004), С. В. Литвин (2005) і О. В. Хоменка (2001), а також програмні вимоги щодо навчання ІМ. Виходячи з них, ми відібрали ті фонові знання, на які слід спиратися під час розробки методики навчання старшокласників АП і РП публіцистичних текстів. Ними стали фонові знання з таких

тем: “Культурні цінності і традиції Великобританії та США”, “Проблеми британської та американської молоді”, “Освіта у Великобританії та США”, “Робота, кар’єра, гроші”, “Подорожі”, “Сучасні технології”, “Мода і стиль”, “Музика та мистецтво”.

Окрім фонових знань, до соціокультурного компоненту слід також віднести навички та вміння оперувати фоновими знаннями та мовним і мовленнєвим матеріалом соціокультурного плану під час здійснення АП і РП, а також особливості функціонування англійської журнальної статті, які доповнюють мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для навчання АП і РП учнів старших класів [15; с. 101].

До *психологічного* компонента змісту навчання ІМ належить формування навичок та розвиток умінь користуватися мовою, що вивчається з метою спілкування [15, с. 102]. Таке визначення зумовлює необхідність відбору навичок та умінь, формування і розвиток яких є основною метою навчання АП і РП у межах психологічного компонента змісту навчання цих видів перекладу.

Оскільки на методичному просторі досі не створено сучасної програми з навчання перекладу у ЗНЗ, а чинна програма з ІМ пропонує досить стислий перелік необхідних навичок і умінь, релевантних перекладу, ми самостійно уклали список умінь без розвитку яких навчання перекладу є неможливим, використавши доробок вітчизняних і зарубіжних методистів у галузі навчання професійного перекладу та результати наукових досліджень з питань змісту навчання англійської мови у 10-11-х класах ЗНЗ.

Беручи за основу алгоритм виконання АП і РП, які традиційно виділяють методисти і перекладознавці, ми виділимо ті вміння, які зможуть забезпечити ефективну реалізацію кожного з етапів цих видів перекладу. Отже, відповідно до етапів – аналізу ТО, компресії ТО, створення тексту перекладу (ТП) та редагування ТП [16] – ми виділяємо такі **вміння АП і РП**:

- 1) попередньої обробки тексту (на етапі аналізу ТО);
- 2) здійснювати компресію тексту мовою оригіналу чи перекладу (на етапі компресії ТО);
- 3) скласти ТП (на етапі створення ТП);
- 4) редагувати власний текст (на етапі редагування ТП).

Як було зазначено вище, розвиток лише умінь не здатний забезпечити цілісний перекладацький процес, тим більше, за умов опанування нового складного виду діяльності, яким є переклад для школярів. Володіння, інтегроване поєднання й ефективне використання учнями знань, навичок і умінь, здатностей і здібностей, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому середовищі, є однією з ключових характеристик компетентності. Тому до обов’язкових складових психологічного компонента змісту навчання, які зможуть забезпечити повноцінне навчання учнів старших класів АП і РП

**Психологічний компонент змісту навчання
анотаційного і реферативного перекладу**

Знання про	Навички	Уміння
<ul style="list-style-type: none"> ▪ особливості професійної перекладацької діяльності; ▪ види перекладу; ▪ види словників та інших довідкових джерел; ▪ лінгвістичні особливості англомовної тематичної журнальної статті. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ мовні; ▪ мовленнєві; ▪ лексикографічні. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ доперекладацького аналізу тексту тематичної статті; ▪ смислового згортання ТО; ▪ створення тексту АП і РП; ▪ редагування ТП.
Здатність		Здібності
<ul style="list-style-type: none"> ▪ переключатися з однієї мови на іншу під час перекладу; ▪ користуватися різними навчальними і комунікативними стратегіями. 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ розумові; ▪ перекладацькі; ▪ навчальні; ▪ творчі.

з позицій формування перекладацької компетентності, ми відносимо **знання** про особливості професійної перекладацької діяльності, види перекладу, види словників та інших довідкових джерел, а також лінгвістичні особливості англомовної тематичної журнальної статті; мовні, мовленнєві і лексикографічні **навички** АП і РП; **уміння** доперекладацького аналізу тексту тематичної статті, смислового згортання ТО, створення тексту АП і РП і редагування ТП. **Здатність**, під якою ми розуміємо можливість здійснювати певні види діяльності на основі сформульованого зразка або алгоритму, включає можливість і готовність учнів переключатися з однієї мови на іншу під час перекладу, а також користуватися різними навчальними і комунікативними стратегіями у процесі формування перекладацької компетентності, які ґрунтуються на формуванні інструментальних (використання документальних і технологічних ресурсів, що стосуються професії перекладача) і пошукових/дослідницьких навичках (здатність швидко знайти інформацію, необхідну для розв'язання перекладацьких завдань) [16, с. 176]. Природжена схильність виконувати певне завдання, зокрема, здійснювати переклад, визначили розумові, перекладацькі, навчальні і творчі **здібності** АП і РП (див. таблицю 1).

На етапі виокремлення навичок і вмінь, які необхідні для здійснення перекладацької діяльності, варто звільнити навчальний процес від будь-чого, що не має безпосереднього відношення до розвитку навичок і формування умінь перекладу і смислового згортання (створення анотації і реферату). Йдеться про ті вміння і навички, формування яких повинно відбуватися у межах основного курсу з ІМ, а саме уміння у читанні, зокрема вивчаючому і ознайомлювальному видах, які залучені до процесу письмового перекладу. Цю думку підтверджує й той факт, що вони починають формуватися в учнів задовго до початку навчання у 10-му класі. У разі, коли такі навички і вміння недостатньо сформовані на кінець 9-го класу, слід приділити більше уваги координації дисциплін “Переклад” і “Іноземна мова” [16; с. 245–246], що може бути забезпечено дотриманням принципу інтегрованого навчання, запропонованого нами вище.

Чимало конкретизованих умінь АП і РП (наприклад, уміння сформулювати головну ідею тексту, скласти реферат/анотацію прочитаного), які ми будемо формувати в учнів і рівень яких підлягає контролю, уже передбачені програмами з іноземної та української мов для 10-11 класів. Однак не слід вважати їх такими, що дублюються під час навчання АП і РП та є зайвими у межах нашої методики, оскільки ці уміння формуються на уроках з основного курсу у різні періоди навчального року паралельно з навчанням АП і РП, а тому можуть бути недостатньо розвинутими (чи навіть нерозвинутими) на потрібному етапі

навчання перекладу. Саме тому ми повинні забезпечити їхній розвиток у межах курсу, який розробляється.

Висновки і перспективи. Таким чином, навчання перекладу учнів доцільно реалізувати у межах АП і РП англомовних журнальних тематичних статей на старшому етапі спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ. Зміст навчання цих видів перекладу повинен враховувати стилеві та жанрові особливості тематичних статей англомовних журналів та їх тематику (позамовний компонент змісту), знання і правильне розуміння учнями граматичного і лексичного матеріалу та мовленнєвих одиниць (мовний і мовленнєвий компоненти змісту), фонові знання, навички і вміння оперувати ними та мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для розкриття соціокультурної інформації (соціокультурний компонент змісту), а також знання, навички, уміння та здатності, необхідні для успішного здійснення АП і РП (психологічний компонент змісту).

Визначення принципів, цілей і змісту профільного навчання є важливою передумовою для розробки методики навчання АП і РП англомовних публіцистичних текстів учнів старших класів спеціалізованої школи з поглибленим вивченням ІМ як одного з варіантів реалізації суспільно-гуманітарного напрямку профільного навчання. Теоретичні положення цієї статті можуть бути використані для здійснення відбору навчальних матеріалів, розробки підсистеми вправ і критеріїв оцінювання інших видів письмового і усного перекладу текстів різних жанрів. Перспективою подальших наукових досліджень у цьому напрямку може бути вивчення передумов для розробки методики навчання старшокласників інших видів перекладу, які узгоджуються з вимогами чинної програми з ІМ профільного рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). / Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин – М. : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и теория школьного учебника / И. Л. Бим. – М. : Рус. яз., 1977. – 288с.
3. Булгакова В. Г. Програма спецкурсу “Технічний переклад” / В. Г. Булгакова // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – №4. – С. 32–33.
4. Гавриленко Н. Н. Теория и методика обучения переводу в сфере профессиональной коммуникации. Книга 1 / Н. Н. Гавриленко. – М. : Научно-техническое общество им. акад. Вавилова. 2009. – 178 с.
5. Гіди-перекладачі (англійська, німецька, французька, іспанська мови): програма спецкурсу [Н. М. Нікішина, Т. В. Вочканова, А.В.Чередниченко та ін.] // Іноземні мови в навчальних закладах : Науково-методичний журнал. – 2010. – №5. – С. 26–33.
6. Нямцу А. Є. Типологія перекладу : [навчальний посібник] / А. Є. Нямцу, М. І. Гураль. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 63
7. Попова Т. В. Методика обучения студентов неязыковых вузов письменному переводу научных текстов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Попова Татьяна Васильевна. – СПб., 2008. – 25 с.
8. Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Література Англії та США. Країнознавство. Науково-технічний переклад : / О. М. Гриценко – К. : “Перун”, 1998. – 50 с.
9. Проект Концепції профільного навчання в старшій школі [Електронний ресурс] – Режим доступу до джерела : <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.doc>
10. Садыкова Г. В. Стилистика текстов электронных газет (на материале русскоязычной и англоязычной прессы) / Г. В. Садыкова // Труды и материалы Международной научной конференции, посвященной 200-летию Казанского университета (Казань, 4-6 октября 2004 г.). – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2004. – С.159–160.
11. Сафонова В. В. Перевод в контексте изучения иностранного языка в рамках гуманитарно-филологического профиля в старшей школе // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 3. – С. 3–11.
12. Сафонова В. В. Перевод в контексте изучения иностранного языка в рамках гуманитарно-филологического профиля в старшей школе // Иностранные языки в школе. – 2008. – № 4. – С. 3–11.
13. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина – М. : Высшая школа, 1987. – 207 с.
14. Функціонально-стильовий аспект перекладу: Навчальний посібник / [укл.: Гураль М. І., Новосьолова А. Г., Сорвілова Т. В., Гермаківська Т. В.]. – Чернівці : Рута, 2005. – С. 6.
15. Хоменко О. В. Зміст навчання англійської мови у 10-11-х класах середньої загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Хоменко Олександр Вікторович. – К., 2001. – 260 арк.+ дод.
16. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності : [підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”] / Л. М. Черноватий. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 376 с.
17. Doyle M. Translation Pedagogy and Assessment: Adopting ATA's Framework for Standard Error Marking / Michael Scott Doyle // The ATA Chronicle | November / December, 2003. – P. 21–29.
18. Höning H. G. Die Übersetzerrelevante Textanalyse // Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema / H. G. Höning. – München, 1989. – S. 121–145.
19. Königs F. G. Translation Inside and Outside of the Teaching Context: the Text as a Starting Point // Translation in Foreign Language Teaching Language Teaching and Testing / F. G. Königs. – Tübingen, 1985. – 21–45.
20. Nord C. Textanalyse und Übersetzungsauftrag // Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema / C. Nord. – München, 1989. – S. 95–119.

REFERENCES

1. Azimov Ye. G. Novyi slovar' metodicheskikh terminov i poniatii (teoriya i praktika obucheniya yazykam). / Ye. G. Azimov, A. N. Schukin – M. : Izdatel'stvo IKAR, 2009. – 448 s.
2. Bim I. L. Metodika obucheniya inostrannym yazykam kak nauka i teoriya shkol'nogo uchebnika / I. L. Bim. – M. : Rus. yaz., 1977. – 288s.
3. Bulgakova V. G. Programa spetskursu “Tehnichniy pereklad” / V. G. Bulgakova // Inozemni movy v navchal'nih zakladah. – 2003. – №4. – S. 32–33.
4. Gavrilenco N. N. Teoriya i metodika obucheniya perevodu v sfere professional'noy kommunikatsii. Kniga 1 / N. N. Gavrilenco. – M. : Nauchno-tehnicheskoe obshhestvo im. akad. Vavilova. 2009. – 178 s.
5. Gidy-perekladachi (angliys'ka, nimets'ka, frantsuz'ka, ispans'ka movy): programa spetskursu [N. M. Nikishyna, T. V. Vochkanova, A.V.Cherednichenko ta in.] // Inozemni movi v navchal'nyh zakladah : Naukovo-metodychni zhurnal. – 2010. – №5. – S. 26–33.
6. Niamtsu A. Є. Typologiya perekladu : [navchal'nyi posibnyk] / A. Є. Niamtsu, M. І. Gural'. – Chernivtsi : Ruta, 2008. – S. 63
7. Popova T. V. Metodika obucheniya studentov neyazykovykh vuzov pis'mennomu perevodu nauchnykh tekstov : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Popova Tat'yana Vasil'evna. – SPb., 2008. – 25 s.
8. Programy dlia specializovanykh shkil z poglyblenym vyvchenniam inozemnoi movy. Literatura Anglii ta SShA. Kraїnoznavstvo. Naukovo-tehnichniy pereklad : / O. M. Grytsenko – K. : “Perun”, 1998. – 50 s.
9. Proekt Kontseptsii profil'nogo navchannia v starshiy shkoli [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do dzherela : <http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.doc>
10. Sadykova G. V. Stilistika tekstov elektronnykh gazet (na materiale russkoyazychnoy i angloyazychnoy prassy) / G.V.Sadykova // Trudy i materialy Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, posviaschennoy 200-letiyu Kazanskogo universiteta (Kazan', 4-6 oktiabria 2004 g.). – Kazan' : lzd-vo Kazan. un-ta, 2004. – С.159–160.
11. Safonova V. V. Perevod v kontekste izucheniya inostrannogo yazyka v ramkakh gumanitarno-filologicheskogo profilia v starshoy shkole // Inostrannyye yazyki v shkole. – 2008. – № 3. – S. 3–11.
12. Safonova V. V. Perevod v kontekste izucheniya inostrannogo yazyka v ramkakh gumanitarno-filologicheskogo profilia v starshoy shkole // Inostrannyye yazyki v shkole. – 2008. – № 4. – S. 3–11.
13. Folomkina S. K. Obuchenie chteniyu na inostrannom yazyke v neyazykovom vuze / S. K. Folomkina – M. : Vysshaya shkola, 1987. – 207 s.
14. Funktsional'no-styl'oviy aspekt perekladu: Navchal'nyi posibnyk / [ukl.: Gural' M. І., Novos'olova A. G., Sorvilova T. V., Germakivs'ka T. V.]. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – S. 6.
15. Homenko O. V. Zmist navchannia angliys'koї movy u 10-11-h klasah seredn'oi zagal'noosvitn'oi shkoli : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 / Homenko Oleksandr Viktorovych. – K., 2001. – 260 ark.+ dod.
16. Chernovatyi L. M. Metodyka vykladannia perekladu yak spetsial'nosti : [pidruchnyk dlia stud. vyschih zaklad. osvity za spetsial'nistiu “Pereklad”] / L. M. Chernovatyi. – Vinnytsia: Nova Knyga, 2013. – 376 s.
17. Doyle M. Translation Pedagogy and Assessment: Adopting ATA's Framework for Standard Error Marking / Michael Scott Doyle // The ATA Chronicle | November / December, 2003. – P. 21–29.
18. Höning H. G. Die Übersetzerrelevante Textanalyse // Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema / H. G. Höning. – München, 1989. – S. 121–145.
19. Königs F. G. Translation Inside and Outside of the Teaching Context: the Text as a Starting Point // Translation in Foreign Language Teaching Language Teaching and Testing / F. G. Königs. – Tübingen, 1985. – 21–45.
20. Nord C. Textanalyse und Übersetzungsauftrag // Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht. Neue Beiträge zu einem alten Thema / C. Nord. – München, 1989. – S. 95–119.

Отримано 04.04.2016 р.